

Programi i usluge narodnih knjižnica za djecu i mladež u Republici Hrvatskoj: programi i usluge za djecu s teškoćama u čitanju

Karača, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:590471>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij informatologije

Iva Karača

**Programi i usluge narodnih knjižnica za djecu i mladež u Republici
Hrvatskoj: programi i usluge za djecu s teškoćama u čitanju**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Marija Erl Šafar

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Preddiplomski studij informatologije

Iva Karača

**Programi i usluge narodnih knjižnica za djecu i mladež u Republici
Hrvatskoj: programi i usluge za djecu s teškoćama u čitanju**

Završni rad

Društvene znanosti, informacijske i komunikacijske znanosti, knjižničarstvo

Mentor: doc. dr. sc. Marija Erl Šafar

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 13.09.2021.

IVA KARAČA, 012228852

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod	6
2. Bebe i djeca kao korisnici narodnih knjižnica	7
2.1. Knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi.....	8
2.2. Građa dječjih knjižnica	9
2.3. Prostor i oprema dječjih knjižnica.....	9
2.4. Knjižnično osoblje.....	10
2.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj	10
3. Mladi kao korisnici narodnih knjižnica	14
3.1. Ciljne skupine i njihove potrebe	15
3.2. Građa za mladež.....	15
3.3. Usluge i programi za mladež	16
3.4. Knjižnično osoblje i suradnja.....	16
3.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj	17
4. Djeca i mladež s teškoćama u čitanju kao korisnici narodnih knjižnica	19
4.1. Teškoće u čitanju.....	19
4.2. Knjižnična građa lagana za čitanje.....	21
4.3. Knjižnične usluge za djecu s teškoćama u čitanju	22
4.4. Knjižnično osoblje i prostor knjižnice.....	22
4.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj	23
5. Zaključak	25
7. Literatura.....	25

Sažetak

Rad govori o knjižničnim uslugama i programima narodnih knjižnica za djecu i mladež na području Republike Hrvatske općenito, ali posebni naglasak je na uslugama za djecu i mladež koji imaju teškoće u čitanju. Cilj ovoga rada jest ukazati na manjak pozornosti narodnih knjižnica kada se radi o navedenoj skupini korisnika te se temeljito opisuje građa, prostor, oprema, usluge i razina educiranosti knjižničnog osoblja za djecu, mlade te za djecu i mlade s teškoćama u čitanju slijedeći ponajviše IFLA-ine Smjernice. Nadalje, u radu su prikazani i primjeri dobre prakse pojedinih knjižnica u Hrvatskoj koje su pokazale dobru organiziranost i kreativnost svojih radionica kako za djecu i mlade, tako i za one s teškoćama, iako ih je vrlo malo. Kao primjeri dobre prakse radionica za djecu i mladež, u radu su prikazane Gradska knjižnica i čitaonica Požega, Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, zatim Gradske knjižnice u Rijeci i Poreču. Za djecu i mladež s teškoćama u čitanju vrlo je izazovno pronaći knjižnice koje provode radionice i programe prilagođene takvoj skupini korisnika, no kao dobar primjer ističu se Knjižnica Velika Gorica te Dječja knjižnica „Marin Držić“ u Zagrebu koja u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju redovno organizira radionice na prostoru Knjižnice. Važno je i naglasiti Kampanju „I ja želim čitati“ koju je organiziralo Hrvatsko knjižničarsko društvo s ciljem buđenja svijesti javnosti kada je riječ o teškoćama u čitanju.

Ključne riječi: knjižnice u Republici Hrvatskoj, knjižnične usluge narodnih knjižnica, djeca i mladi, teškoće u čitanju

1. Uvod

Opće je poznato da su knjižnice uvijek igrale veliku ulogu kada je riječ o kulturnom razvoju društva. Godine 1950., u tadašnjem prostoru male čitaonice Gradske knjižnice Zagreb, osnovana je prva dječja knjižnica u Hrvatskoj koja je brojila svega 1269 korisnika, a fond je činilo 4500 svezaka. Sve i do danas, knjižničari ovog odjela stalno surađuju sa raznim organizacijama, a djeca imaju mogućnost sudjelovati u raznim pedagoškim radionicama, kao što su pričaonice, likovne radionice, multimedijske radionice, edukativni programi i slično.¹ Ovaj rad prvotno će se baviti bebama i djecom rane dobi kao korisnika dječjih knjižnica, čije je poslanje osigurati što veći broj aktivnosti i građe kako bi djeca osjećala radost odlaska u knjižnice te bolje razvijala maštu i ljubav prema čitanju. U ovom poglavlju opisat će se usluge koje su idealne za djecu do tri godine starosti, nakon čega se opisuje tip i kvaliteta građe za djecu, idealan prostor i sva potrebna oprema kako bi radionice bile što raznovrsnije te naravno educiranost knjižničnog osoblja koje treba prolaziti kroz stalna stručna usavršavanja kako bi bili u koraku ne samo sa novinama za djecu, nego i kako bi znali raditi s djecom s posebnim potrebama. Drugi dio rada bazirat će se na mlade kao korisnike narodnih knjižnica gdje će se također opisati idealan prostor i oprema potrebni za što bolje programe i usluge kako bi mladi bili što više zainteresirani za odlazak u knjižnice. Nadalje, u posljednjem dijelu rada govorit će se o djeci i mladima s teškoćama u čitanju kao korisnicima gdje će se pobliže objasniti pojam „teškoće u čitanju“ i prikazati objašnjenje najčešćih teškoća koje zahvaćaju djecu. Rad će se osvrnut i na građu laganu za čitanje, odnosno drugim riječima na prilagodbu građe kako bi bila što razumljivija djeci koja imaju teškoće u čitanju. Također će biti objašnjena važnost edukacije i stalnog usavršavanja knjižničara kada je u pitanju ova skupina korisnika kako bi se oni osjećali što ugodnije i što više dobrodošli u knjižnice. Na kraju rada prikazat će se primjeri dobre prakse u Hrvatskoj koji dokazuju da su programi i radionice za djecu i mlade s teškoćama u čitanju itekako mogući uz malo dobre volje i strpljenja.

¹ Knjižnice grada Zagreba. URL: [Knjižnice grada Zagreba - Gradska knjižnica - Odjel za djecu i mladež - Iz naše povijesti \(kgz.hr\)](#) (2021-08-30)

2. Bebe i djeca kao korisnici narodnih knjižnica

„Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih naroda (1989.) naglašava pravo svakog djeteta da u potpunosti razvije svoje mogućnosti, pravo na slobodan i besplatan pristup informacijama, građi i programima, pod jednakim uvjetima za sve, bez obzira na dob, rasu, spol, vjersku, nacionalnu ili kulturnu pripadnost, jezik, socijalni status ili umne i tjelesne vještine i sposobnosti.“² Knjižnica je iznimno važan prostor za bebe i djecu rane dobi, a rani pristup knjižnicama i knjižničnim uslugama znatno utječe na djecu kako bi knjižnicu prihvatili kao ugodan prostor gdje će i u budućnosti moći dolaziti u potrazi za pomoći i potrebnim odgovorima. Pojam *bebe* dolazi od engleskog naziva *babies* te se odnosi na djecu od rođenja do dvanaestog mjeseca života dok pojam *djeca rane dobi* dolazi od engleskog naziva *toddlers*, a obuhvaća djecu od prve do treće godine života. Rani pristup knjižnicama od velike je važnosti i za djecu s posebnim potrebama.³

Poslanje dječjih knjižnica odnosi se na osiguravanje velikog izbora aktivnosti i građe kako bi djeca osjećala radost čitanja i otkrivanja znanja te razvijanja mašte. Roditelje također treba obučiti kako bi što bolje iskoristili mogućnosti koje im daje knjižnica, odnosno kako bi razvili vještinu korištenja tiskane i elektroničke građe. Kako bi djeca ostala korisnici knjižnice i u kasnijim godinama, treba ih poticati na korištenje knjižnice od najranije dobi. Slobodan pristup besplatnim narodnim knjižnicama osnovno je ljudsko pravo svakog djeteta mlađeg od tri godine. Sve usluge koje su dostupne unutar knjižnice, podrazumijevajući i kulturne programe, trebale bi objediniti i potrebe djece s posebnim potrebama kako bi i oni bili dio društva skupa s drugim korisnicima knjižnice. Posebna se pažnja pridodaje djeci u seoskim mjestima i mjestima koja nemaju jednostavan pristup knjižnicama. Za njih bi se trebala osigurati pokretna knjižnica, a mjesna područja mogu poslužiti za održavanje knjižničnih programa.⁴

Bebe i djeca ovisni su o svojim roditeljima i odgajateljima kada je riječ o pristupu knjigama i uslugama unutar knjižnice, stoga glavne ciljne skupine dječjih knjižnica tvore bebe i djeca rane dobi, njihovi roditelji i drugi članovi obitelji, odgajatelji, staratelji, zdravstveni djelatnici te sve druge odrasle osobe koje rade s djecom i knjigama. Dječje knjižnice trebale bi ostvariti okruženje koje će biti obogaćeno igračkama, multimedijom, ali i tiskanom građom kako bi djeca razvila ljubav prema knjigama, a samim time i čitanju.⁵ Cilj dječjih knjižnica jest omogućiti djeci rani pristup multimediji i tehnologiji, a bebe i djecu rane dobi poticati na razvoj komunikacije i govora.

² Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi / [s engleskoga prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008. Str. 11

³ Isto.

⁴ Isto, str. 13-14.

⁵ Isto, str. 14.

Također, roditelji i odgajatelji trebaju biti uključeni u aktivnosti te ih se treba redovno informirati o izvorima i građi koji su namijenjeni za određenu dob. Cilj je također uvesti pričanje priča kako bi se djeca, roditelji i odgajatelji upoznali i s drugim kulturama i obiteljima te razmjenjivali iskustva i savjete.⁶

Osim što dječji knjižničari sudjeluju u planiranju i organiziranju aktivnosti za djecu, važno je da su uključeni i u planiranje aktivnosti knjižnice kao cjeline, kako bi se očuvala prisutnost dječjih usluga u temeljnim ciljevima i planovima knjižnice. Redovno prikupljanje statističkih podataka i informacija koje su neformalno prikupljene prilikom razgovora ili pisano, pokazuje efikasnost i pomaže u donošenju ispravnih odluka za budućnost knjižnice. Što se tiče izvora financiranja, oni trebaju dolaziti od mjesnih ili državnih uprava koje su odgovorne za narodne knjižnice, ili pak od nevladinih udruga i sličnih organizacija koje su zadužene za pružanje besplatnih dječjih knjižničnih usluga.⁷

2.1. Knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi

Knjižnične usluge za djecu od jednake su važnosti kao i usluge za odrasle. Vještine važne za pismenost trebaju se provoditi od najranije dobi. Knjižnica također treba imati prostor za glazbu, igru, pisanje domaćih zadaća, glumu te, ako postoji mogućnost, istraživački prostor kako bi djeca učila o prirodi i društvu. Osim ovih prostora, knjižnica bi trebala organizirati i redovne radionice gdje će djeca svoje radove moći ponijeti svojim kućama. Vještine brojanja, čitanja i korištenja informacijske tehnologije osposobljava djecu bržem učenju te im daje radne i životne vještine koje su od važnosti za mladost i samo odrastanje.⁸ Kako bi se knjižnica približila životu zajednice ljudi te upoznala ljude sa uslugama za bebe i djecu rane dobi, važna je suradnja knjižnice s drugim ustanovama. Najbolje suradnje odnose se na zdravstvene djelatnike, stomatologe, pedijatre te ostale stručnjake koji rade s bebama, djecom i njihovim roditeljima. Kako bi dječje knjižnice bile u dodiru i s djecom s posebnim potrebama, važno je da surađuju i sa društvima za dječju rehabilitaciju ili roditeljskim udrugama koje mogu pozvati u posjetu knjižnici.⁹ Za razvoj govora kod djece iznimno je važno pričanje priča, odnosno čitanje na glas kako u knjižnicama, tako i izvan njih. Posebna pažnja daje se roditeljima i djeci koji nisu izvorni govornici službenog jezika u zemlji u kojoj stanuju te ih je važno podržati u njihovoj kulturi, štoviše uklopiti ih i u novo okruženje u kojem se nalaze.¹⁰

⁶ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj., str. 14-15.

⁷ Isto, str. 18.

⁸ Isto, str. 15.

⁹ Isto, str. 17.

¹⁰ Isto, str. 15-16.

2.2. Građa dječjih knjižnica

Kada je riječ o građi dječjih knjižnica, prilikom izrade zbirke knjižničari su dužni birati građu koja je visokokvalitetna, primjerena određenoj dobi, koja nije previše zbunjujuća, ali je zanimljiva roditeljima i odgajateljima, izazovna za djecu, građu koja podržava ravnopravnost spolova te naravno građu koja je sigurna za bebe i djecu rane dobi.¹¹ Kada se radi o građi za bebe i djecu rane dobi, posebna se važnost pridodaje slikovnicama jer one zadovoljavaju sve aspekte dječjeg razvoja, a ujedno pružaju zajedničko iskustvo djece i odraslih. Materijali za knjige koje su namijenjene bebama i djeci rane dobi trebaju biti različiti, a dobar primjer su knjige napravljene od tkanine, poznatije kao didaktičke knjige. Didaktičke knjige su ilustrirane taktilne knjige koje dozvoljavaju djeci elemente koje mogu dotaknuti, čuti i pomirisati, a takve knjige igraju veliku ulogu kada se radi o razvoju rane pismenosti djece s posebnim potrebama. Osim taktilnih slikovnica, za djecu s posebnim potrebama važno je imati i slikovnice napravljene od tkanine, kontrastnih boja te građu s popratnim tekstom na brajici za slabovidnu djecu koje osiguravaju knjižnice za slijepe. Također, knjižnica treba osigurati građu za djecu čiji su roditelji slabovidni, a takva građa sadrži tekst na brajici na jednoj stranici, a slike na drugoj. Što se tiče multikulturnog stanovništva, knjižnica bi trebala osigurati dvojezičnu građu, knjige na različitim materinjim jezicima, odnosno građu koja bi trebala osigurati raznolikost zajednice. Jedan od najboljih rješenja su također i zvučne knjige koje mogu pružiti razne informacije za sve one koji nisu u mogućnosti čitati svoj materinji jezik. Nadalje, neke knjižnice daju igračke na posudbu te za takve igračke knjižničari trebaju educirati korisnike kako se prema njima odnositi, koliko ih smiju zadržati kod sebe, koji je rok za vraćanje igračaka i slično. Od velike je važnosti uključiti i građu za roditelje koja će biti obrazovnog i informacijskog karaktera.¹²

2.3. Prostor i oprema dječjih knjižnica

Kako bi se bebe, djeca rane dobi i njihovi roditelji i odgajatelji osjećali ugodno u knjižnici, njezin prostor prvobitno mora biti siguran i bezopasan, privlačan, zanimljiv i pristupačan, što znači da ne bi smjele biti nikakve stepenice, teška vrata ili nesigurni prozori koji bi mogli biti zapreka za puzanje i kretanje djece.¹³ Idealna dječja knjižnica ima odvojeni kutak sa igračkama, namještajem primjerenim za malu djecu, čiste prostirke i spužve na kojima se djeca mogu igrati te prostor za presvlačenje i dojenje djece. Osim dječjeg kutka, treba osigurati i prostor za roditelje gdje mogu sjesti dok se djeca igraju, što im također daje mogućnost povezivanja i razmjenjivanja savjeta i priča s drugim obiteljima. Najvažnija karakteristika što se tiče prostora dječje knjižnice jest to da

¹¹ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj., str. 16.

¹² Isto.

¹³ Isto.

je ona sigurna za malu djecu, što znači da treba zaštititi oštre rubove polica i namještaja, a na utičnicama bi trebali biti poklopci. Igračke se trebaju redovno dezinficirati kako bi uvijek bile čiste i spremne za drugu djecu. Ono što je također od velike važnosti unutar dječje knjižnice jest dobra rasvjeta i kontrast boja kako bi se slabovidna djeca i roditelji bolje snalazili unutar knjižnice.¹⁴

2.4. Knjižnično osoblje

Svaka uspješna dječja knjižnica ima obrazovano osoblje koje je predano svome radu i koje posjeduje razne vještine koje doprinose dječjem razvoju i znanjima o ranoj pismenosti djece koja je potrebno primijeniti od rođenja do treće godine života. Glavne karakteristike kvalitetnog dječjeg knjižničara su brižnost, kreativnost kada su u pitanju radionice i aktivnosti za bebe i djecu rane dobi, dobro razumijevanje i poznavanje dječje građe, kvalitetne komunikacijske i organizacijske vještine. Važno je da knjižnica ima i knjižničara koji je dovoljno obrazovan za rad s djecom s posebnim potrebama, djecu koja odrastaju u kulturno raznolikom okruženju te za djecu multikulturalnog porijekla. Osim knjižničara, za knjižnicu su od iznimno velike važnosti i volonteri koji joj daruju svoje slobodno vrijeme za osposobljavanje provođenja određenih aktivnosti kao što je čitanje naglas i pričanje priča koje mogu provoditi i izvan knjižnice.¹⁵

2.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj

Danas možemo sve veći broj knjižnica svrstati kao primjer dobre prakse jer sve više knjižnica uvodi raznovrsne programe i aktivnosti koje djeci daju prava na informiranje i ranu pismenost, ali isto tako pravo roditelja na učenje o razvoju i odgoju vlastitog djeteta.¹⁶ Jedan od negativnih aspekata hrvatskih dječjih knjižnica i odjela upravo su projekti i suradnje s drugim organizacijama na nacionalnoj razini, posebno suradnje sa zdravstvenim ustanovama. Roditelji puno vremena provode kod pedijatra, posebice kad su djeca vrlo mala te od njih crpe informacije i savjete kada je u pitanju fizički i mentalni razvoj njihove djece. Primjeri u sljedećim odlomcima samo su neki od mnogobrojnih primjera dobre prakse u Hrvatskoj, a prikazuju da sve više narodnih knjižnica u Hrvatskoj uvodi nove načine da upravo najmanjim korisnicima i njihovim roditeljima stvore osjećaj dobrodošlice i sigurnosti u knjižnicama.¹⁷

Gradska knjižnica Požega provodi program besplatnog upisa za bebe grada Požege te za učenike prvih razreda osnovnih i srednjih škola na području cijele županije kako bi se potaknulo čitanje od najranije dobi. Osim programa besplatnih upisa, Knjižnica redovno provodi književne

¹⁴ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj., str. 16.

¹⁵ Isto, str. 17-18.

¹⁶ Isto, str. 34.

¹⁷ Isto.

susrete za djecu, čitateljske klubove za sve dobne skupine, radionice programiranja za osnovnoškolce viših razreda, a imaju i osposobljen Lego klub gdje grupnim radom razvijaju vještine surađivanja, logičkog razmišljanja i vještine zaključivanja.¹⁸ Za najmlađe korisnike, Knjižnica organizira „Igraonicu za bebe“ namijenjenu za djecu do treće godine života i njihove roditelje. Program se održava jednom mjesečno prema dogovoru, a obuhvaća komunikaciju djece s roditeljima, igranje s vršnjacima, učenje pjesmica i plesova, govor i razne tjelesne aktivnosti, a glavni cilj programa je širenje ljubavi prema knjigama i čitanju od najranije dobi.¹⁹ Nadalje, program „Pričaonica“ redovna je aktivnost Knjižnice namijenjena djeci od četvrte do šeste godine života, a održava se svakog četvrtka. Temeljni dio programa je čitanje odabrane priče koja je popraćena igrom i kreativnim izražavanjem djece kako bi se potaknula ljubav prema čitanju i „druženje“ s knjigom, što ujedno pozitivno djeluje na socioemocionalni razvoj djece, njihovo kritičko razmišljanje te čitalačke i govorne sposobnosti.²⁰ Najnoviji program Knjižnice je „Vođena igraonica“ namijenjena djeci od četvrte do šeste godine života koja ne pohađaju dječji vrtić. Program se održava svakog utorka i petka pod stručnim vodstvom odgajateljica, odnosno knjižničarki. „Vođena igraonica“ usklađena je s Kurikulumom za rani i predškolski odgoj, a temelji se na provođenju različitih igara i aktivnosti koje djecu potiču na istraživanje svijeta oko sebe. Da bi djeca mogla biti dio ovog programa, roditelji su ih dužni na mjesečnoj razini prijaviti na Dječjem odjelu, uz uplatu od 80 kuna.²¹

U Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac organiziraju se tematske izložbe cijele godine, a tematika se veže za blagdane, značajne osobe ili određene datume. Osim izložbi, Knjižnica održava i promocije knjiga i susrete s književnicima kako bi se stvorio kontakt između djece i njihovih najdražih autora.²² Od 2002. godine, Knjižnica provodi predavanja „Pomozimo da sretno rastu“. Predavanja su namijenjena roditeljima, djeci, odgajateljima, profesorima i učiteljima, a provode ih psiholozi, pedagozi, liječnici, defektolozi i druge osobe koje se bave razvojem djece.²³ Cilj ovih predavanja jest educiranje o određenim temama ili problemima te pronalaženje rješenja i informacija koje bi mogle biti od pomoći.²⁴ Program „Bebe u knjižnici“

¹⁸ Gradska knjižnica Požega: Programi po dobi. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-08)

¹⁹ Gradska knjižnica Požega: Igraonica za bebe. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#fcd39265916285d8c> (2021-06-08)

²⁰ Gradska knjižnica Požega: Pričaonica. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#a50e761a26e8ab610> (2021-06-08)

²¹ Gradska knjižnica Požega: Vođena igraonica. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#d231fa01ee6046a5b> (2021-06-08)

²² Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Aktivnosti. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

²³ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj., str. 44.

²⁴ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Predavanja. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

provodi se za najmlađe korisnike i njihove roditelje. Cilj programa jest socijalizacija beba s roditeljima te roditelja s drugim roditeljima, zatim zajedničko igranje, stjecanje novih prijateljstava te upoznavanje djece s prostorom Knjižnice i njezinom građom. U sklopu programa provode se i redovne edukacije i predavanja za roditelje i odgajatelje.²⁵ Program „Đački dani“ sažima radionice koje se provode tijekom školskih praznika, a glavni cilj programa je kvalitetno provođenje vremena sa vršnjacima, poticanje kreativnosti te stjecanje novih znanja i vještina.²⁶ Program „Čitajmo bajke i priče (iz bajkomata)“ literarno-likovni je program namijenjen djeci predškolskog uzrasta i njihovim obiteljima. Osim roditelja i djece, u ovom programu mogu sudjelovati i njihove bake, djedovi, braća i sestre, a temeljni cilj jest provođenje zajedničkog vremena te stjecanje govornih i čitalačkih navika kroz igru i zabavu. Djeca slušaju bajke te tako stječu bolje komunikacijske vještine, svladavaju ljudske vrijednosti te razvijaju vlastitu kreativnost.²⁷ Osim navedenih programa, Knjižnica nudi i bogat sadržaj drugih aktivnosti za djecu predškolske i osnovnoškolske dobi – Klub čitatelja, Program za poticanje darovitosti kod djece „Arslusus“, razne likovne radionice, dramsko-scenske radionice, kvizove, gledanje filmova i drugo.²⁸

Program „Knjige za bebe“ pokrenut je 1999. godine u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica kako bi se privukla pažnja roditelja o važnosti razvoja i poticanja rane pismenosti. Ovaj program je od samog početka u suradnji s rodilištem koprivničke bolnice, a obuhvaća sve bebe rođene u tjednu Međunarodnog dana pismenosti koje na poklon dobiju svoju prvu slikovnicu i besplatno članstvo u trajanju od pet godina. Godine 2000., ovaj program proširio se i na cijelu Koprivničko-križevačku županiju.²⁹ Program „Pričaonica za bebe“ namijenjen je djeci od šest mjeseci do tri godine kako bi se roditeljima dala mogućnost provođenja kvalitetnog vremena s djecom, ali i razmjene savjeta i iskustva s drugim roditeljima. Program se održava svake treće subote u mjesecu, a provodi ga knjižničar uz pomoć drugih stručnjaka koji rade s djecom.³⁰ Osim „Pričaonice za bebe“, Knjižnica provodi isti program i za predškolce, a namijenjen je djeci od tri godine pa nadalje. „Pričaonica za predškolce“ program je u kojemu se pričaju priče, čitaju slikovnice, provode se igre, uče brojalice i pjesmice, razvija se kreativnost, a održava se svakog

²⁵ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Bebe u knjižnici“ URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

²⁶ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Đački dani“. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

²⁷ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Čitamo bajke i piče (iz bajkomata)“. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

²⁸ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Aktivnosti. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)

²⁹ Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Nav. dj., str. 39.

³⁰ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Pričaonica za bebe. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/od-rodenja-do-skole/pricaonica-za-bebe/> (2021-06-08)

ponedjeljka pod vodstvom odgajateljice.³¹ Za malo stariju djecu, odnosno djecu osnovnoškolske dobi, Dječji odjel redovito organizira književne susrete³², kreativne radionice pod vodstvom knjižničara, logopeda, pedagoga pa čak i studenata³³, radionice robotike na kojoj djeca uče programirati i koristiti tehnologiju.³⁴ Za roditelje se odvijaju predavanja u sklopu dječjih vrtića³⁵, a smišljen je i program „BookTalk“ koji ima cilj informirati stručnjake koji rade s djecom o novim priručnicima i građi za djecu. Ovaj program provodi se nekoliko puta u godini.³⁶

³¹ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Pričaonica za predškolce. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/od-rodenja-do-skole/pricaonica-za-predskolce/> (2021-06-08)

³² Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Književni susreti. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/knjizevni-susreti/> (2021-06-08)

³³ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Kreativne radionice. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/kreativne-radionice/> (2021-06-08)

³⁴ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Radionice robotike. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/radionice-robotike/> (2021-06-08)

³⁵ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Predavanja za roditelje. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/za-roditelje-i-odgajatelje/predavanja-za-roditelje-i-strucnjake/> (2021-06-08)

³⁶ Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: BookTalk. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/za-roditelje-i-odgajatelje/booktalk/> (2021-06-08)

3. Mladi kao korisnici narodnih knjižnica

Poslanje narodnih knjižnica koje nude usluge za mladež jest pomoći mladima da uspješno izrastu iz djeteta u odraslu osobu uz pomoć građe i okruženja koje odgovara određenim potrebama mladih koji tragaju za intelektualnim, društvenim i emocionalnim razvojem. Kada je riječ o knjižničnim uslugama za mlade, temeljna zadaća im je omogućiti prijelaz sa usluga za djecu na usluge za mlade pritom zadovoljavajući potrebe mladih za učenjem, informiranjem, kulturom, ali i zabavom. Takve usluge trebaju promovirati pismenost, cjeloživotno učenje, čitanje iz razonode i razvoj informacijske pismenosti. Mladima treba biti omogućen slobodan pristup građi i izvorima u knjižnicama, knjižnično osoblje treba dobro poznavati razvoj mladeži te znati koja građa je primjerena njihovim godinama, posebno kada se govori o mladima s posebnim potrebama.³⁷ Isto tako, mladima se treba dati prilika da sudjeluju u stvaranju i osmišljanju knjižničnih programa i uslugama, dok bi knjižnica trebala omogućiti prostor koji će biti namijenjen samo za mlade čija uređenost treba u njima pobuditi osjećaj ugodnosti i dobrodošlice.³⁸

Kako bi planiranje bilo djelotvorno, knjižnica mora započeti s prikupljanjem podataka i zadavanjem glavnih ciljeva. Prikupljanje podataka od iznimne je važnosti kada se govori o planiranju i vrednovanju knjižničnih usluga. Kako bi se knjižnice što bolje upoznale s mladima i stvorile što bolje usluge i programe koje će odgovarati upravo njima, važno je prikupiti podatke iz raznih izvora. Ciljevi se određuju u odnosu na potrebe korisnika te dostupnost sredstava koji su važni za zadovoljavanje tih potreba, a sredstva se trebaju isplanirati tako da budu u skladu s temeljnim ciljevima knjižnice. Kako bi knjižnica privukla što više mladih ljudi, treba tražiti prijedloge i od mladih koji nisu članovi knjižnice kako bi se isplanirale usluge i programi koji će zadovoljiti i njihove potrebe ukoliko postanu korisnici.³⁹

Vrednovanje usluga i programa za mladež treba prikazati osnovne kvalitativne i kvantitativne pokazatelje uspješnosti koji se odnose na posudbu građe za mlade po stanovniku, cjelokupan broj jedinica građe za mlade po stanovniku, posudbu po jedinici građe te posjećenost programa po stanovniku, a osim osnovnih postoje i dodatni pokazatelji, kao na primjer omjer ukupnog broja stanovništva i broja mladih koji su učlanjeni u knjižnicu, zatim provođenje vremena

³⁷ Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; [s engleskog prevela Ana Jurinović]. Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew ; [s engleskog preveo Krešimir Zauder]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 12.

³⁸ Isto, str. 13.

³⁹ Isto, str. 21.

mladih unutar knjižnice, organizirani posjeti knjižnici, ankete koje mjere napredovanje ili nazadovanje znanja i vještina za mlade i slično.⁴⁰ Osim kvalitetnog vrednovanja i planiranja, promoviranje knjižnice među mladima vrlo je važna aktivnost. Kako bi knjižnice privukle što veći broj mladih, važno je da njihov promidžbeni plan ubraja različite načine kojima će dosegnuti upravo taj cilj. Promoviranje knjižnica u kinima, kafićima i drugim mjestima gdje se mladi redovito okupljaju samo je jedan dobar primjer valjanih prijedloga promidžbe, no važno je i promoviranje usluga za mlade putem mrežnih stranica knjižnice što danas igra veliku ulogu gotovo sve mladeži, uklapanje promidžbene građe koja će zainteresirati mladež – njihovi interesi i kultura, sport, ljubav, aktualni trendovi, glazba, filmovi, serije i drugo.⁴¹

3.1. Ciljne skupine i njihove potrebe

Mladi kao ciljna skupina vrlo je kompleksan pojam jer svaka knjižnica samostalno određuje dobni raspon kojim obuhvaćaju mladenačko razdoblje, no općenito kada se govori o knjižničnim uslugama za mlade govori se o rasponu od dvanaeste do osamnaeste godine. Kada je riječ o ovoj ciljnoj skupini mladih, ona uključuje sve mlade ljude bez obzira na spol, rasu, vjeru, kulturu kojoj pripadaju i bez obzira na tjelesne i intelektualne sposobnosti. Potrebe mladih mogu se podijeliti na kulturne i razvojne potrebe. Razvojne potrebe odnose se na programe i usluge koje se provode u suradnji s predstavnicima ciljne skupine, a mladi bi trebali biti dio osmišljanja, planiranja i provođenja tih usluga i programa. Kulturne potrebe odnose se na poštivanje različitih kultura i njihovih potreba jer je knjižnica mjesto čija su vrata otvorena svima. Kada se govori o potrebama određenih kultura, misli se ponajprije na njihove usmene i vizualne tradicije, društveni položaj, njihove raznolikosti te očekivanja koja imaju od knjižnice za budućnost određenih kultura.⁴²

3.2. Knjižnična građa za mladež

Bitno je znati da su mladi vrlo raznolika skupina ljudi čiji se interesi, sposobnosti i potrebe uvelike razlikuju od osobe do osobe. Iz tog razloga knjižnice moraju imati građu koja će pokriti većinu njihovih interesa svojom raznolikošću. Posebno je važno posvetiti se mladima s posebnim potrebama te mladima iz kulturnih i društvenih manjina. Zbog toga knjižnični fond treba biti bogat i građom na drugim jezicima i onom građom koja pogoduje kulturnim raznolikostima. Kada se kaže da knjižnica treba imati raznoliku građu, misli se prvenstveno na to da građa uključuje i stripove, časopise, postere, romane aktualnih žanrova kao na primjer kriminalistički, ljubavni, znanstveno-fantastični, a osim tiskane građe, dobrodošla je i neknjižna građa, odnosno zvučne

⁴⁰ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Nav.dj., str. 21-22.

⁴¹ Isto, str. 23.

⁴² Isto, str. 15.

knjige, glazba, multimedija, računalni programi i igrice, videokasete i slično. Također je važno imati i građu na brajici te građu sa znakovnim jezikom. Knjižnica redovno brine o promjenama veličine građe kako bi bila u koraku s tehnološkim izmjenama.⁴³

3.3. Usluge i programi za mladež

Treba znati da mladi kao zajednica najbolje znaju što im je zabavno i od koristi kada je riječ o knjižničnim uslugama. Slobodan pristup internetu, referentna građa koja im pomaže pri učenju, obilasci knjižnice kako bi znali samostalno pronaći željenu građu te se kretati knjižnicom, ponuda pomagala za pronalazak građe neke su od idealnih usluga koje će privući pažnju mladeži, a osim navedenih, važno je i poticati korištenje knjižnične građe, omogućiti međuknjižničnu posudbu te imati na umu i usluge za mlade s posebnim potrebama, maloljetnim majkama i očevima te svim mladima koji nisu u mogućnosti fizički pristupiti knjižnicama.⁴⁴ Knjižnični programi odnose se na aktivnosti koje knjižnice nude s obzirom na interese mladih kao glavni čimbenik kod planiranja istih. Takvi programi uglavnom uključuju književne susrete, književne klubove, pričanje priča, zatim debate, organizirane posjete slavni osoba kao što su autori, sportaši ili glazbenici, likovne izložbe, predstave, dramske klubove i radionice koje potiču razvoj različitih vještina.⁴⁵

3.4. Knjižnično osoblje i suradnja

Glavne kompetencije koje bi knjižničar koji se bavi mladim ljudima trebao imati su razumijevanje potreba mladih ljudi, poštovanje prema mladima kao skupini ljudi, dobro poznavanje njihovih interesa, surađivanje s drugim stručnjacima koji rade s mladima, lako prilagođavanje kada se radi o promjenama stavova i interesa mladeži, surađivanje s mladima, dobro razvijeno kreativno mišljenje te poznavanje medija i tehnologije koji igraju veliku ulogu u današnjem životu mladih.⁴⁶

Kako bi knjižničari svoje knjižnične usluge učinili što kvalitetnijima, važna je suradnja s drugim ustanovama i organizacijama. Mjesne ustanove bi trebale surađivati jedne s drugima za dobro mladih. Suradnja knjižnice s drugim ustanovama može se podijeliti na kulturnu, obrazovnu i stručnu suradnju. Kulturna suradnja odličan je način iskazivanja identiteta u multikulturnom društvu kako bi potrebe mladih bile u potpunosti ispunjene. Iz tog razloga, zadaća knjižnice je da surađuju s kulturnim organizacijama s kojima provode programe kao što su kulturni festivali, izložbe, filmske projekcije i slično. Obrazovna suradnja smatra se ujedno i najvažnijom vrstom surađivanja jer knjižnična suradnja sa školama je najzastupljenija kada je riječ o narodnim

⁴³ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Nav.dj., str. 15-16.

⁴⁴ Isto, str. 17.

⁴⁵ Isto, str. 17-18.

⁴⁶ Isto, str. 18.

knjižnicama. Suradnja školskih i narodnih knjižnica pokazala se kao najbolji čimbenik zadovoljavanja zanimanja i potreba mladih u određenoj mjesnoj zajednici. Stručna suradnja odnosi se na državne ustanove i organizacije koje rade s mladim ljudima, a od koristi su knjižnicama kako bi zajednički osmislili programe i usluge koji doprinose kvalitetnom životu mladih ljudi.⁴⁷

3.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj

Gradska knjižnica Rijeka nudi programe različitih sadržaja kako bi mladi što kvalitetnije provodili svoje slobodno vrijeme, a neki od takvih programa su predstavljanje knjiga, debate, izložbe, predavanja i slično.⁴⁸ Projekt „Mladi za mlade“ najstarija je aktivnost *cafe cluba* „Knjiški moljac“ u Rijeci. Projekt je započeo 2001. godine kao niz radionica koje su mladi korisnici vodili za druge korisnike Knjižnice. Klub se sastaje jednom mjesečno, a namijenjen je osobama od četrnaest do devetnaest godina koji su dio kluba zbog zajedničke ljubavi prema knjigama i čitanju. Za svaki susret izabere se jedna knjiga koju zatim komentiraju i o kojoj razgovaraju.⁴⁹ Program „Stripaonica“ namijenjen je za djecu osnovne i srednje škole koja čekaju roditelje da dođu po njih nakon škole, a program je nastao kada se ustanovilo da djeca najviše tog vremena provode uz stripove. Djeca i mladi imaju prilike upoznati se sa tehnikama i elementima stripova, vrstama i autorima koji često gostuju u Knjižnici.⁵⁰

Gradska knjižnica i čitaonica Požega osim brojnih aktivnosti za najmlađe korisnike, ove godine uvela je i nove zanimljive aktivnosti za mlade. Klub mladih „Fotkam“ program je za sve mlade osobe koji su obožavatelji fotografija gdje se osim teorijskih znanja o fotografiji, omogućava i praktični dio gdje se mladi uče pravilno koristiti fotoaparati. Glavni cilj ovog programa je promoviranje fotografiranja, razvijanje kreativnosti i mašte te susreti mladih ljudi s drugim mladim ljudima sličnih ili istih zanimanja. Program se provodi svaki drugi tjedan po dogovoru.⁵¹ Kako bi Knjižnica privukla što veći broj studenata te im pomogla u obrazovanju, provodi se program pod nazivom Edukacija za studente. Cilj radionice je pomoći studentima da lakše i brže dođu do relevantnih i pouzdanih informacija, kako da napišu kvalitetan završni ili diplomski rad te im ukazati kvalitetan put do ostvarenja karijere.⁵² Čitateljski klub ČČ – Čitam&Čilam namijenjen je mladim ljubiteljima knjige, a prema dogovoru se sastaju jednom

⁴⁷ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Nav.dj., str. 19-20.

⁴⁸ Gradska knjižnica Rijeka: Za mlade i obrasle. URL: <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Nasi-programi/Za-mlade-i-odrasle> (2021-06-13)

⁴⁹ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Nav.dj., str. 26.

⁵⁰ Gradska knjižnica Rijeka: Stripaonica. URL: <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Nasi-programi/Za-mlade-i-odrasle/Stripaonica> (2021-06-13)

⁵¹ Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Klub mladih „Fotkam“. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)

⁵² Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Edukacija za studente. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)

mjesečno čitajući i razgovarajući o pročitanoj djelu. Atmosfera je prijateljska, opuštena, a članovi se, uz dobar razgovor, druženje i razmjene različitih ideja i mišljenja, povezuju.⁵³

Gradska knjižnica Poreč osmislila je program za mlade pod nazivom „Prije kave u 2“ koji uključuje sve mlade u srednjoj školi koji su zainteresirani za ostvarivanje vlastitih potencijala. Program sadrži predavanja i razne radionice, a odvija se u prostoru Knjižnice kako bi mladi imali mjesto gdje mogu slobodno provoditi svoje vrijeme te se povezati sa vršnjacima. Radionice se sastoje od kreativnog pisanja, čitanja knjiga, učenja plesa, drame, crtanja, društvenih igara i pomoći pri učenju, a cilj je poticanje mladih na razvijanje vlastitih potencijala.⁵⁴ Kako bi mladi imali svoj prostor za mir u kojemu mogu učiti, Knjižnica je 2015. godine napravila takozvanu Studijsku učionicu upravo iz tog razloga. Učionica je otvorena u radnom vremenu matičnog odjela knjižnice, a mladi imaju otvoreni pristup internetu.⁵⁵ Ono što Gradsku Knjižnicu Poreč čini posebnom je nagrada *Laurus Nobilis* koja se dodjeljuje od 1995. godine kako bi potaknula mlade pisce na stvaranje prozih djela na hrvatskom i talijanskom jeziku. Nagrada se dodjeljuje svake godine, a zadatak je napisati izvorno, neobjavljeno prozno djelo slobodne teme. Temeljni cilj ovog događaja je razvijanje umjetničkog stvaralaštva, osjećaja empatije i prijateljstva te poštivanje različitih mišljenja i stavova.⁵⁶

⁵³ Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Čitateljski klub ČČ – Čitam&Čilam. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)

⁵⁴ Gradska knjižnica Poreč: Prije kave u 2. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/kava-u-2/> (2021-06-15)

⁵⁵ Gradska knjižnica Poreč: Studijska učionica. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/studijska-ucionica/> (2021-06-15)

⁵⁶ Gradska knjižnica Poreč: Laurus Nobilis. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/laurus-nobilis/> (2021-06-15)

4. Djeca i mladež s teškoćama u čitanju kao korisnici narodnih knjižnica

Pojam „teškoće u čitanju“ iznimno je širokog raspona. Čitanje i pisanje određenim osobama može biti otežano iz različitih razloga i okolnosti.⁵⁷ Demokratsko pravo svake osobe jest pristupanje informacijama, literaturama i kulturama. Kako bi se to pravo ostvarilo, neke osobe trebaju imati slobodan pristup građi laganoj za čitanje, zbog svojih ograničenih sposobnosti prilikom čitanja ili pisanja te zbog posebnih potreba koje zahtijevaju.⁵⁸ Stručnjaci su procijenili da 5 - 10% stanovništva Hrvatske ima teškoće u čitanju, posebice disleksiju. Glavni problemi tih osoba su problemi pri čitanju, pisanju, problemi s matematikom, učenjem, snalaženjem u vremenu i prostoru i slično. Danas je briga o takvim osobama vrlo malo zastupljena, a može se reći i nedovoljna, što ima poseban utjecaj na djecu jer su im u većini slučajeva uskraćena prava koja imaju kao djeca.⁵⁹

4.1. Teškoće u čitanju

The International Dyslexia Association (IDA) tvrdi kako je disleksija jezični poremećaj kojeg obilježavaju brojne teškoće u razumijevanju određenih riječi koje uglavnom ukazuju na manjak sposobnosti fonološke obrade.⁶⁰ Kada je riječ o disleksiji, najčešće se to odnosi na teškoće čitanja i pisanja, no još neka bitna obilježja ovog poremećaja su i neujednačene sposobnosti u različitim područjima – fonološka obrada riječi, vizualna percepcija, pamćenje, organizacija informacija i slično. Djeca koja imaju disleksiju uglavnom imaju naviku slovkanja, nečitkog čitanja te tihog izgovaranja riječi prije no što ju pročitaju, a često mijenjaju grafički slična slova kao „b“ i „d“ gdje se događa da na primjer umjesto „bio“ pročitaju „dio“. Kada se kaže da djetetu nedostaje fonološka obrada riječi, misli se na to da dijete nije svjesno glasova koji se nalaze u riječi, što dovodi do toga da ne zna razdvojiti početni i završni glas, ne primjećuje rimu ili ritam.⁶¹ Vizualna percepcija riječi odnosi se na okretanje slova, gubljenje dijelova rečenice ili završetaka riječi, problemi u smjerovima lijevo-desno i gore-dolje. Ovaj problem smatra se jednim od temeljnih obilježja koje utječe na nemogućnost ispravnog učenja slova ili riječi jer je slovo ili riječ krivo percipirano te zbog toga djeca ne mogu čitati bez zastajkivanja. Disleksija često utječe i na dugotrajnu memoriju

⁵⁷ Posokhova, Ilona. Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju. 2. izmijenjeno izdanje. Buševac : Ostvarenje, 2007. Str. 14.

⁵⁸ Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 7.

⁵⁹ Disleksija : disleksija, diskalkulija i slične teškoće u čitanju, pisanju i učenju / Bjelica, Jadranka...[et al.]. Zagreb : Hrvatska udruga za disleksiju, 2007. Str. 8.

⁶⁰ Isto, str. 15.

⁶¹ Isto, str. 18-19.

što djeci stvara problem sa učenjem školskog gradiva, odnosno sa organizacijom materijala za učenje zbog osjećaja dezorijentiranosti što na posljertku dovodi do problema pri učenju.⁶²

Disgrafija je pak nesposobnost djeteta pri svladavanju vještine pisanja. Teškoće pisanja pri disgrafiji nisu povezane s neznanjem pravopisa djeteta bez obzira na inteligenciju i redovito školovanje te u većini slučajeva dolazi u paru sa disleksijom, iako postoje i slučajevi u kojima djeca imaju disgrafiju zasebno. Razlikuju se tri oblika disgrafije – prema uzrocima, stupnju izraženosti i prema dominantnom sindromu. Prema uzrocima, disgrafija može vrlo rijetko biti nasljedna, teškoće pri pisanju mogu biti uzrokovane vanjskim čimbenicima ili može nastati kombinacijom predispozicija i nekoliko vanjskih čimbenika, što je ujedno i najčešći oblik. Prema stupnju izraženosti postoji laka i izražena disgrafija te agrafija, odnosno potpuna nemogućnost pisanja. Prema dominantnom sindromu postoji jezična disgrafija, fonološka disgrafija gdje su teškoće pri pisanju uzrokovane teškoćama u govoru, a prepoznatljiva je po brojnim miješanjima slova pri pisanju riječi. Razlikujemo i vizualnu disgrafiju pri kojoj djeca imaju teškoće usmenog izražavanja, odnosno pri izražavanju riječima koje su prostornog i vremenskog karaktera. Na posljertku, postoji i motorička disgrafija koja se nadovezuje na nerazvijenost motoričkih funkcija, što znači da djeca nemaju sposobnost savladati poteze pisanja slova – dodaju suvišne elemente slovima, spori su pri pisanju te se brzo umaraju, neravan rukopis, veća i manja slova i slično.⁶³

Diskalkulijom se smatraju određene poteškoće koje se javljaju pri učenju matematike, odnosno pri rješavanju matematičkih problema, bez obzira na dobar intelektualni razvoj djeteta. Osim diskalkulije, razlikujemo i akalkuliju. Dok je diskalkulija djelomičan poremećaj učenja matematike koji se pojavljuje u svim ili samo pojedinim dijelovima matematike te djetetu daje mogućnost napredovanja samo sporije od vršnjaka, akalkulija obuhvaća potpunu nesposobnost razumijevanja matematičkog gradiva.⁶⁴ Teškoće koje se zamjećuju kod djece sa diskalkulijom su teškoće u razumijevanju aritmetike, nerazumijevanje jednostavnih matematičkih radnji, nemogućnost pamćenja matematičkih termina, nemogućnost brojanja na prste ili pamćenja redoslijeda brojeva.⁶⁵ S obzirom da se manje istražuje o diskalkuliji, nego o disleksiji, teško je znati koji su točno uzroci matematičkih teškoća kod djece, no jednako su prisutne kao i teškoće čitanja. Kada je u pitanju učenje matematike, sva djeca više ili manje griješe s obzirom da se matematika smatra jednim od težih predmeta. Međutim, djeca koja pate od diskalkulije čine

⁶² Bjelica, Jadranka...[et al.], Nav. dj., str. 24-25.

⁶³ Isto, str. 67-73.

⁶⁴ Isto, str. 127-128.

⁶⁵ Muter, Valerie. Likierman, Helen. Disleksija: vodič kroz disleksiju, dispraksiju i druge teškoće u učenju. Split : Suton Tisak, 2008. Str. 90.

specifične greške, kao što je nemogućnost ispravnog korištenja brojeva bilo pri čitanju, pisanju ili računanju, zatim zrcalno okretanje brojeva, usporenost pri davanju odgovora, kao što je na primjer $1+4=5$ gdje je djetetu potrebno više od tri sekunde da odgovori na nešto što je vrlo lagano za njegovu dob te uz to pogrešno prepoznaje simbole gdje na primjer „+“ prepoznaje kao „-“ i slično.⁶⁶

Dispraksija je nedostatak motoričke koordinacije, odnosno teškoća motoričkih vještina kao što su fizičke kretnje. Ovakav tip teškoća znatno utječe na pisanje i crtanje, ali i na svakodnevne aktivnosti kao što je oblačenje odjeće, skidanje ili bavljenje sportom. Djeca koja imaju dispraksiju, obično imaju teškoće sa krupnom i finom motorikom. Krupna motorika odnosi se na cijelo tijelo ili krupnim pokretima, dok se fina motorika veže za kretanje prstiju i šaka prilikom pisanja, crtanja odijevanja i slično.⁶⁷ Kako u svakodnevnom životu, djeca s dispraksijom imaju i znatne teškoće prilikom učenja u školi. Djeca s dispraksijom obično imaju izrazito neuredan rukopis što vodi do loših ocjena i dojma nemara, sporo pisanje koje vodi k nedovršenim radovima i testovima, nemogućnost korištenja škarica i ravnala, teškoće pri organizaciji i hvatanja bilješki tijekom sata.⁶⁸

4.2. Knjižnična građa lagana za čitanje

Važno je objasniti sam pojam *lagano za čitanje*. Građa lagana za čitanje je jezično prilagođena građa koja tekst čini lakše čitljivim i razumljivijim te je lakše dostupan od normalnog teksta.⁶⁹ Kada se govori o teškoćama u čitanju, važno je znati da je ono samo po sebi širok pojam, ali sve teškoće povezuje zajednički raskorak između intelektualnosti pojedine osobe i njihovih mogućnosti čitanja i pisanja. Teškoće pri čitanju najviše se vezuju za disleksiju jer je disleksija najviše istraživana u odnosu na druge teškoće, kao što su dispraksija, disgrafija i diskalkulija. Istraživanja su pokazala da čak deset posto svjetskog stanovništva pati od disleksije iako ne trebaju svi građu laganu za čitanje.⁷⁰ Literatura koja se koristi za građu laganu za čitanje uključuje beletristiku, prilagođene klasike i tekstove koji su posebno pisani upravo za takve osobe. Osim literature, dobra građa lagana za čitanje su i časopisi koji su prilagođeni osobama s teškoćama za čitanje. Također, netiskana građa, radio i televizija pokazali su se korisnim ukoliko uključuju programe koji su lako razumljivi i kratki.⁷¹ Nadalje, od iznimne važnosti za građu prilagođenu osobama koje imaju teškoće pri čitanju imaju ilustracije jer su istraživanja pokazala da ilustracije koje precizno prikazuju o čemu tekst govori imaju veliku korist kod razumijevanja teksta i

⁶⁶ Bjelica, Jadranka...[et al.], Nav. dj., str. 130-132.

⁶⁷ Muter, Valerie. Likierman, Helen, Nav. dj., str. 34.

⁶⁸ Isto, str. 40-41.

⁶⁹ Smjernice za građu laganu za čitanje. Nav. dj., str. 7.

⁷⁰ Isto, str. 11.

⁷¹ Isto, str. 15-16.

pojašnjavanja dorečenoga. Ono što ovaj tip građe čini drugačijim od normalne građe jest sam dizajn i format. Građa lagana za čitanje ima široke margine i razmake između redova što tekst čini dostupnijim, a tekst je tiskan u blokovima koji imaju određeni broj redaka po jednoj stranici. Kontrast između ilustracije i pozadine mora biti jasno prikazan, a tekst je pisan fontom serifnog oblika.⁷²

Kada je riječ o knjižnicama, one su uvijek imale veliku ulogu u korištenju građe lagane za čitanje. Pretpostavlja se kako korisnicima kojima je potrebna građa lagana za čitanje knjižnica nije toliko privlačan prostor za provođenje slobodnog vremena što je razumljivo s obzirom na situaciju u kojoj se nalaze. Kako bi knjižnice privukle takav tip korisnika, moraju biti u mogućnosti raditi s posebnim skupinama i skrbnicima koji se brinu o njima, prepoznati potrebe korisnika s teškoćama u čitanju, a osoblje treba biti educirano i dobro upoznato sa građom laganom za čitanje koja treba biti lako dostupna i jasno izložena. Također, iznimno je važna suradnja narodnih i školskih knjižnica sa specijaliziranim knjižnicama i drugim organizacijama koje rade s djecom i mladima.⁷³

4.3. Knjižnične usluge za djecu s teškoćama u čitanju

Educirani knjižničari svjesni su da korisnik koji ima teškoće u čitanju neće moći pronaći građu primjerenu njegovim potrebama bez njihove stručne pomoći, stoga kada se radi o djeci i mladima knjižničar mora biti dobro upoznat s građom i samim problemima koje imaju djeca s disleksijom i drugim teškoćama u čitanju. Djeca su znatiželjna po svojoj naravi, stoga kada dobiju dobar osjećaj čitanja, još više će htjeti unaprijediti svoje čitalačke vještine, a od velike su koristi materijali kao pjesmice za djecu, knjige bogati sličicama i ilustracijama te audio knjige koje u današnje vrijeme imaju opciju brzine čitanja. Osim već navedenih suradnji, knjižnica bi također trebala omogućiti literaturu za roditelje s uputama za pomoć pri čitanju.⁷⁴

4.4. Knjižnično osoblje i prostor knjižnice

Osobe koje imaju teškoće pri čitanju imaju otpornost prema knjižnicama, zbog slabog samopoštovanja, stoga je zadaća knjižničara da se malo više posvete upravo njima. Da bi se takvi korisnici osjećali što više dobrodošli u knjižnicama, knjižnično osoblje treba proći obuku kako pomoći i komunicirati s osobama s teškoćama pri čitanju.⁷⁵ S obzirom da je knjižničarstvo jedno od zanimanja cjeloživotnog učenja i zahtjeva stalno stručno usavršavanje, potrebno je pridodati važnost i pri usavršavanju kada su u pitanju usluge i programi za osobe s teškoćama pri čitanju, a

⁷² Smjernice za građu laganu za čitanje. Nav. dj., str. 18-19.

⁷³ Isto, str. 22.

⁷⁴ Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 6.

⁷⁵ Isto, str. 5.

od iznimne koristi su razne radionice, seminari, predavanja, suradnje s udrugama za disleksiju i slično. Osim dodatne obuke na poslu, u današnje vrijeme važno je da i fakulteti na kojima se budući knjižničari školuju što više govori o disleksiji i teškoćama u čitanju kako bi studenti imali širok spektar informacija o potrebama budućih korisnika koji imaju takve teškoće. Preporuča se izravan susret studenata s osobom koja ima disleksiju ili drugi oblik teškoće pri čitanju kako bi iz prve ruke mogli saznati što bi takvi korisnici trebali i voljeli vidjeti u knjižnici te ih bolje shvatiti. Jedna od odličnih ideja za osobe s disleksijom jest ta da imaju svog „osobnog knjižničara“, odnosno stručnu osobu koja poznaje i razumije teškoće u čitanju te je upoznata sa građom i uslugama koje se mogu pružiti ovim korisnicima. Osim osobama s teškoćama, trebali bi nuditi i usluge i informacije za roditelje, kao što su susreti s udrugama koje zastupaju teškoće pri čitanju ili s drugim korisnicima sličnog problema s kojima mogu razmjenjivati iskustva i savjete.⁷⁶

Građa za osobe s teškoćama pri čitanju treba biti istaknuta i na vidljivom mjestu, kao što je središte knjižnice. Orijehtacijske oznake u knjižnici trebaju također biti jasno istaknute, a preporuča se i korištenje piktograma, odnosno ikona. Prostor koji je namijenjen slabovidnim osobama i osobama s teškoćama treba biti atraktivan i treba sadržavati mjesta namijenjena za sjedenje. Također, poželjno je da knjižnice imaju dostupnu tehnologiju kao što su računala i *CD-player* kako bi korisnici s teškoćama mogli koristiti zvučne knjige.⁷⁷ Blizu informacijskog pulta trebali bi se nalaziti informatički alati kao što su softveri za čitanje i pisanje te mobilne aplikacije s obzirom da ih je ponekad potrebno objasniti osobi s disleksijom.⁷⁸

4.5. Primjeri dobre prakse u Hrvatskoj

Godine 2017. provedeno je istraživanje od strane Knjižnice Velika Gorica u svim osnovnim školama na njihovom području koje je pokazalo da čak 5% djece ima teškoće u čitanju. Potaknuti tim rezultatima, Dječji odjel ove Knjižnice osmislio je ciklus edukativnih radionica koje pomažu djeci i učenicima koji imaju teškoće s čitanjem. Radionice su vođene od strane logopeda, a prisustvovalo je dvadeset i dvoje učenika drugih, trećih i četvrtih razreda osnovne škole. Iako je odaziv bio znatno veći, Knjižnica je broj sudionika morala ograničiti zbog nedostatka prostora i vremena. Radionica se vodila pod nazivom „Super Slovko“, a vodila se u suradnji s Volonterskim

⁷⁶ Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Nav. dj., str. 6-7.

⁷⁷ Isto, str. 7.

⁷⁸ Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia – Revised and extended. IFLA, 2014. Str. 20. URL: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/lrn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2021-08-28)

centrom Velika Gorica koji je omogućio sva sredstva za materijale koji su se koristili za samo održavanje radionice.⁷⁹

Hrvatska udruga za disleksiju je u suradnji sa Dječjom knjižnicom Marina Držića u Zagrebu godine 2010. organizirala projekt pod nazivom „Maštom do čitanja“ koji se održavao na prostoru Knjižnice kao redovita aktivnost. Radionice su vodili logopedi te je sudjelovalo 114 djece u dobi od tri do sedam godina. Svaka radionica bila je usmjerena na razvoj određenih vještina, a obuhvaćale su igre čiji je cilj bio poboljšati orijentaciju u prostoru, prepoznavanje zvukova, rime i ritma. Starija djeca su u svojim aktivnostima morala prepoznavati govorne zvukove, analize i sinteze. Svaka radionica vodila se tako da su logopedi odabrali određenu bajku koju su čitali uz dramatizaciju, zatim bi slijedila rasprava kako bi se potaknulo kritičko razmišljanje i logičko povezivanje, a aktivnosti koje su se vodile nakon toga bile su nadovezane na pročitano djelo. Kako bi se potakao multimodalan pristup, tijekom radionica korišten je interaktivni CD „Čitajmo zajedno“. Projekt „Maštom do čitanja“ nagrađen je kao najbolji međunarodni projekt natječaja „Phillip Lese Award“ koji se vodio u organizaciji bečkog kluba „Jugend Buch“.⁸⁰

Kampanja „I ja želim čitati“ nacionalna je kampanja za osobe s teškoćama pri čitanju, a organizator je Hrvatsko knjižničarsko društvo. Misija Kampanje jest da se javnost upozori na teškoće osoba s teškoćama pri čitanju, na sam nedostatak istraživanja kada je riječ o teškoćama čitanja te vrlo malog broja građe lagane za čitanje. Temeljni ciljevi Kampanje su da javnost bude obavještena i educirana o teškoćama čitanja te da se omogući što veći broj knjiga prilagođenih za ovu skupinu korisnika knjižnica. Također, trebalo bi poboljšati mrežu knjižnica koje provode programe i nude usluge za korisnike ove skupine.⁸¹

⁷⁹ Gradska knjižnica Velika Gorica: Radionice za djecu s poteškoćama čitanja. URL: [Radionice za djecu s poteškoćama čitanja – Gradska knjižnica Velika Gorica \(knjiznica-vg.hr\)](http://Radionice%20za%20djecu%20s%20poteškoćama%20čitanja%20–%20Gradska%20knjižnica%20Velika%20Gorica%20(knjiznica-vg.hr)) (2021-08-28)

⁸⁰ Hrvatska udruga za disleksiju: Knjižnice i disleksija. URL: [KNJIŽNICE I DISLEKSIJA – Hrvatska udruga za disleksiju \(hud.hr\)](http://KNJIŽNICE%20I%20DISLEKSIJA%20–%20Hrvatska%20udruga%20za%20disleksiju%20(hud.hr)) (2021-08-29)

⁸¹ Nacionalna kampanja „I ja želim čitati“: O nama. URL: [O nama – Nacionalna kampanja "I ja želim čitati!" \(ijazelimcitati.org\)](http://O%20nama%20–%20Nacionalna%20kampanja%20%20I%20ja%20želim%20čitati!%20(ijazelimcitati.org)) (2021-08-29)

5. Zaključak

S obzirom da su djeca i mladi budućnost svijeta, važno je ulagati u usluge koje su namijenjene upravo njima. Svako dijete ima pravo na besplatan pristup informacijama i programima bez obzira na spol, dob, rasu, vjersku pripadnost i slično. Za sve vrijede isti uvjeti. Upravo iz tog razloga knjižnice igraju jednu od glavnih uloga u životu beba i djece rane dobi jer se ondje daje mogućnost da sva djeca razviju ljubav prema čitanju pod istim uvjetima te u nadi da će tu ljubav gajiti i kroz mladost. Narodne knjižnice u Hrvatskoj danas nude sve više raznovrsnih programa i usluga za djecu i mlade kako bi potaknuli razvoj rane pismenosti, ali i pomogli roditeljima u odgoju vlastitog djeteta. No, iako knjižnične usluge za djecu i mlade cvjetaju, programi za djecu i mlade s teškoćama u čitanju mogu se izbrojati na prste jedne ruke. Nadalje, istraživanja koja se provode za teškoće u čitanju, uglavnom su bazirana na disleksiju, dok su teškoće kao diskalkulija, dispraksija i disgrafija stavljene u drugi plan te je za njih teže pronaći uzroke. Iako se knjižnice u Hrvatskoj danas sve više razvijaju i stvaraju sve bolje usluge i programe za djecu i mlade, trebale bi poraditi još više kada je riječ o djeci s teškoćama u čitanju jer je briga o ovoj skupini korisnika gotovo nezastupljena što ostavlja trag na djeci s obzirom da su im uskraćena osnovna prava svakog djeteta. Djeci i mladima se tako javlja odbojnost prema knjižnicama, što zahtjeva dobru educiranost knjižničara kako bi znali komunicirati i odnositi se prema njima te im pobuditi osjećaj dobrodošlice.

6. Literatura

- 1) Disleksija : disleksija, diskalkulija i slične teškoće u čitanju, pisanju i učenju / Bjelica, Jadranka...[et al.]. Zagreb : Hrvatska udruga za disleksiju, 2007.
- 2) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Aktivnosti. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 3) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Aktivnosti. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 4) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Predavanja. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 5) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Bebe u knjižnici“ URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 6) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Čitamo bajke i piče (iz bajkomata)“. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 7) Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac: Program „Đački dani“. URL: <http://www.gkka.hr/aktivnosti/> (2021-06-08)
- 8) Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Čitateljski klub ČČ – Čitam&Čilam. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)
- 9) Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Edukacija za studente. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)
- 10) Gradska knjižnica i čitaonica Požega: Klub mladih „Fotkam“. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-14)
- 11) Gradska knjižnica Poreč: Laurus Nobilis. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/laurus-nobilis/> (2021-06-15)
- 12) Gradska knjižnica Poreč: Prije kave u 2. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/kava-u-2/> (2021-06-15)
- 13) Gradska knjižnica Poreč: Studijska učionica. URL: <https://www.knjiznicaporec.hr/za-djecu-i-mlade/studijska-ucionica/> (2021-06-15)
- 14) Gradska knjižnica Požega: Igraonica za bebe. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#fcd39265916285d8c> (2021-06-08)
- 15) Gradska knjižnica Požega: Pričaonica. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#a50e761a26e8ab610> (2021-06-08)
- 16) Gradska knjižnica Požega: Programi po dobi. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/> (2021-06-08)

- 17) Gradska knjižnica Požega: Vođena igraonica. URL: <http://gkpz.hr/programipodobi/#d231fa01ee6046a5b> (2021-06-08)
- 18) Gradska knjižnica Rijeka: Stripaonica. URL: <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Nasi-programi/Za-mlade-i-odrasle/Stripaonica> (2021-06-13)
- 19) Gradska knjižnica Rijeka: Za mlade i obrasle. URL: <https://gkr.hr/Vodic-za-korisnike/Nasi-programi/Za-mlade-i-odrasle> (2021-06-13)
- 20) Gradska knjižnica Velika Gorica: Radionice za djecu s poteškoćama čitanja. URL: [Radionice za djecu s poteškoćama čitanja – Gradska knjižnica Velika Gorica \(knjiznica-vg.hr\)](http://www.velikagorica.hr/radionice-za-djecu-s-poteskocama-citanja) (2021-08-28)
- 21) Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia – Revised and extended. IFLA, 2014. Str. 20. URL: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-to-persons-with-dyslexia_2014.pdf (2021-08-28)
- 22) Hrvatska udruga za disleksiju: Knjižnice i disleksija. URL: [KNJIŽNICE I DISLEKSIJA – Hrvatska udruga za disleksiju \(hud.hr\)](http://www.knjiznica.hr/knjiznice-i-disleksija) (2021-08-29)
- 23) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: BookTalk. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/za-roditelje-i-odgajatelje/booktalk/> (2021-06-08)
- 24) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Književni susreti. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/knjizevni-susreti/> (2021-06-08)
- 25) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Kreativne radionice. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/kreativne-radionice/> (2021-06-08)
- 26) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Predavanja za roditelje. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/za-roditelje-i-odgajatelje/predavanja-za-roditelje-i-strucnjake/> (2021-06-08)
- 27) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Pričaonica za bebe. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/od-rodenja-do-skole/pricaonica-za-bebe/> (2021-06-08)
- 28) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Pričaonica za predškolce. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/od-rodenja-do-skole/pricaonica-za-predskolce/> (2021-06-08)

- 29) Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica: Radionice robotike. URL: <https://www.knjiznica-koprivnica.hr/za-djecu-i-roditelje/skolarci/radionice-robotike/> (2021-06-08)
- 30) Knjižnice grada Zagreba. URL: [Knjižnice grada Zagreba - Gradska knjižnica - Odjel za djecu i mladež - Iz naše povijesti \(kgz.hr\)](http://knjiznice.grada.zagreb.hr/odjel-za-djecu-i-mladez) (2021-08-30)
- 31) Muter, Valerie. Likierman, Helen. Disleksija: vodič kroz disleksiju, dispraksiju i druge teškoće u učenju. Split : Suton Tisak, 2008.
- 32) Nacionalna kampanja „I ja želim čitati“: O nama. URL: [O nama – Nacionalna kampanja "I ja želim čitati!" \(ijazelimcitati.org\)](http://www.ijazelimcitati.org) (2021-08-29)
- 33) Posokhova, Ilona. Kako pomoći djetetu s teškoćama u čitanju i pisanju. 2. izmijenjeno izdanje. Buševac : Ostvarenje, 2007.
- 34) Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
- 35) Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
- 36) Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi / [s engleskoga prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008.
- 37) Smjernice za knjižnične usluge za mladež : prerađeno izdanje Smjernica koje je 1996. objavio Stalni odbor Sekcije knjižnica za djecu i mladež / priređivači Pat Muller i Ivan Chew ; [s engleskog prevela Ana Jurinović]. Web 2.0 i knjižnične usluge za mladež : uvod za knjižničare / priredio Ivan Chew ; [s engleskog preveo Krešimir Zauder]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.